

№ 18 (275)
Май 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- **Энцыклапедыі: асобы Карэліччыны** – стар. 3
- **Загадка: версіі паходжання назвы Літва** – стар. 4
- **Рэгіён: Будка-Шыбенка, мянушкі бабышкаўцаў, сімфонія Ялізава** – стар. 5, 6 і 7

18 мая – Міжнародны дзень музеяў

Мыве дух Беларускай мінушчыны

Ініцыятыва

Акцыя «Наша памяць»

У Год роднай зямлі навадзенне парадку – адна з найгалоўных задач для кожнага беларуса. Абвестка аб пачатку дабрачыннай акцыі «Наша памяць» была зроблена 10 мая ў Навагрудскім гісторыка-краязнаўчым музеі. Далучыцца ж да мерапрыемства можа кожны ахвочы. Першым этапам акцыі стане добраўпарадкаванне могілак у вёсцы Валковічы Навагрудскага раёна (16 мая). Гэта месца пахавання апошняга святара Валковіцкай царквы Мікалая Нядзвецкага, які быў замучаны ў верасні 1939 года.

Арганізатары акцыі – навагрудская Барыса-Глебская царква, навагрудская суполка «Узвышша» Таварыства беларускай мовы, паэтычны тэатр «Арт.С», Навагрудскі гісторыка-краязнаўчы музей, Валковіцкі сельскі Выканаўчы камітэт.

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць на сайце art-s-theatre.at.tut.by і па тэлефоне (029) 704-63-02

На тым тыдні...

Фольк-спатканне «Кветка палын»

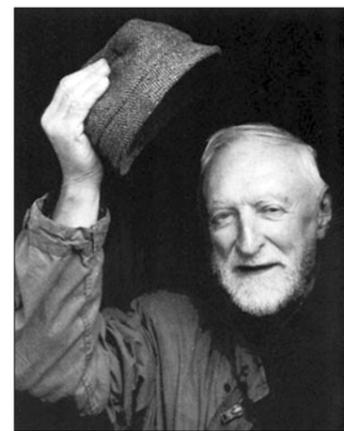
3 мая ў будынку Мінскага міжнароднага адукацыйнага цэнтру ІВВ. Гэта пілотны (спробны) фестываль традыцыйнай культуры Чарнобыльшчыны, як ахарактарызавалі імпрэзу самі арганізатары. «Галоўная мэта фестывалю – звярнуць увагу на катастрофу ў Чарнобылі з пункту гледжання культуралогіі. Мы забываемся на тое, што называем «душа чалавека», – тлумачыць арганізатар фолькавай імпрэзы Васіль Грынь. – На пашкоджаных тэрыторыях можна аднавіць прамысловасць, сельскую гаспадарку, але тую культуру, што існавала да 1986 года, ужо не вярнуць. Зразумела, вёскі паміраюць з тых ці іншых прычынаў, але тое, што мы бачым тут – сапраўдная катастрофа, Атлантыда, якая патанула. Транснацыянальная беларуска-ўкраінская Чарнобыльшчына». Фактычна ў гэтым годзе фестываль «Кветка палын» праходзіць у фармаце ўстаноўчага сходу. На яго запрошаны ўсе людзі і арганізацыі, што цікавяцца пытаннямі культуры, мастацкія і музычныя гурты, якія ў сваёй творчасці грунтуюцца на аўтэнтычных матэрыялах таго рэгіёну. У фестывалі ўзялі ўдзел фальклорныя гурты з Украіны («Дрэва» і «Страла») і Беларусі («Гуда», «Ветях», «Ліцьвіны» і «Рада»).

У Беларускай дзяржаўнай эканамічнай універсітэце 4 мая прайшоў фольк-фэст, у якім бралі ўдзел гурты «Пераплут», «Ceilidh Ceol», «Рокаш» і выканавец Юрась Панкевіч.

У 2007 годзе выйшаў раман Паўля Коля «Найлепшыя прывітаны з Мінска» ў перакладзе на беларускую мову Сяргея Паўлавіцкага. Твор расказвае пра дэпартацыю яўрэйскай сям'і з Кельна ў акупаваную Беларусь. У аснову рамана пакладзена даследаванне, прысвечанае Вільгельму Кубэ (з 1941 па 1943 год генеральны камісар Беларусі), інтэрв'ю з Аленай Мазанік, якая здзейсніла замах на яго, а тасаму ўдавой забітага Анітай Кубэ. Напачатку ж гэтага месяца адбыліся дзве прэзентацыі гэтага рамана. 4 мая сустрэча-прадстаўленне прайшла ў Баранавіцкай цэнтральнай бібліятэцы імя В.П. Таўлая, а 7 мая – у Мінскай абласной бібліятэцы імя А.С. Пушкіна. Імпрэзы прайшлі на беларускай і нямецкай мовах.

6 мая ў мінскай галерэі «Акадэмія» прайшло адкрыццё выстаўкі графікі Анджэя Струмільскага «Зямлі майго Бацькі». З Міншчыны па-

ходзіць бацька мастака і ягоныя сваякі, калегі мастака, тут маленькі Анджэй перажыў вайну, вучыўся «маляваць хвой і вывучаў ледзяшы, што звисалі з даху, а таксама маляваў алеем капыты каня маршала Варашылава». Скончыў Дзяржаўную вышэйшую школу выяўленчага мастацтва ў Лодзі і гуманітарны факультэт універсітэта ў Лодзі, а пазней – факультэт жывапісу Акадэміі выяўленчага мастацтва ў Кракаве. «Я аглядзеў сотні галерэяў, тысячы выставаў пад дэвізам «I am the best», якія ў крыку паказваюць трагедыю існавання, – расказвае А. Струмільска. – Пасля ўсяго гэтага не застаецца нічога больш вартага, чым маўчанне. Засынаючы пад Brooklyn Bridge, у думках я быў над мяжой майё Літвы». Выставу, якую арганізавалі Польскі Інстытут у Мінску, Беларуска-Саюз-стакоў і Беларуска-Дзяржаўная Акадэмія мастацтваў, можна пабачыць да 31 мая.

Напярэдадні 600-годдзя Беларускай пушчы афіцыйна зацверджаныя знакі-эмблема і сцяг гэтага нацыянальнага парку. Сімволіка будзе выкарыстоўвацца пры афармленні сувенірнай прадукцыі, прысвечанай юбілею.

«Адзінокі птах» у Варшаве

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» пры падтрымцы Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча арганізавала выезд тэатра аднаго актёра «Зніч» у Варшаву з мана-операй «Адзінокі птах» (пра апошнія дні жыцця Адама Міцкевіча ў Стамбуле). Дзякуючы садзейнічанню дырэктцыі Белдзяржфілармоніі і Варшаўскага літаратурнага музея Адама Міцкевіча беларусы ў гістарычным цэнтры Варшавы далі магчымасць палякам упэўніцца, што наша краіна памятае і шануе сусветнай вядомасці класіка польскай літаратуры і ўраджэнца беларускай Навагрудчыны Адама Міцкевіча.

Усе прысутныя на спектаклі з прыязнасцю сустрэлі рэжысёра тэатра «Зніч» Галіну Дзягілеву, кампазітара, аўтара музыкі Алега Залётнева і выканаўца ролі Адама Міцкевіча, саліста Вялікага тэатра оперы і балета Рэс-

публікі Беларусь Андрэя Марозава. Аб значнасці ў культурным жыцці такіх акцый перад пачаткам спектакля выказаліся дырэктар Літаратурнага музея Адама Міцкевіча А. Одвондж-Пенёнжык, старшыня Беларускага фонду культуры У. Гілеп, саветнік Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча Т. Стружэцкі, кіраўнік тэатра «Зніч» Г. Дзягілева.

У асобнай зале была разгорнута выстаўка фотакопій паштовак, звязаных з месцамі жыцця і творчасці Адама Міцкевіча, са збору вядомага беларускага калекцыянера Уладзіміра Ліхадзедава. Яго альбом «Адам Міцкевіч» таксама быў прэзентаваны прысутным.

Словы ўдзячнасці арганізатарам мерапрыемства выказаў Пастаянны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Польшча В. Гайсёнак.

Наш кар.

Усо́ме – далёкае і блізкае

Мы атрымалі нечаканы водгук на артыкул «Апошні салдат арміі Андэрс» (№ 16 «КГ» за гэты год), дзе змешчаны ўспаміны сьлэннага беларуса, якога за службу і ўдзел у Другой сусветнай вайне ў складзе арміі Андэрсасалі ў сібірскі пасёлак Усолле, дзе ён правёў 10 гадоў да рэабілітацыі.

Нашу газету прачытаў журналіст і перакладчык «Новай зямлі» Якуба Коласа на польскую мову Чэслаў Сэнох, які шмат разоў бываў у Сібіры (хіба што не даехаў да Камчаткі!). Ён адразу ж паказаў мне буклет, выданы манахамі-кармеліткамі з Усолля, дзе яны пабудавалі манастыр Святой Тройцы.

Пачалася гэтая будоўля яшчэ ў 2002 годзе, а што атрымалася, шаноўны чытач бачыць на фотаздымку. Учынак сёстраў-кармелітак зразумелы: менавіта тут, на велізарных прасторах Сібіры, у неверагодна складаных таёжных умовах пакутавалі сотні тысяч паля-

KRÓTKA HISTORIA
KARMELU
TRÓJCY ŚWIĘTEJ
W USOLU SYBERYJSKIM

W DIECEZJI ŚW. JÓZEFA
W IRKUCKU

каў і беларусаў, якіх ссылалі на вечнае пасяленне як царская, так і савецкая ўлады. Далёка не ўсе вярнуліся дадому. Але памяць пра іх жыве дзякуючы і высакароднаму ўчынку сёстраў-кармелітак.

Уладзімір ГІЛЕП

«Выспа» беларускасці ў гэтым доме ёсць

На артыкул «Забуты ўрок вядомага асветніка», надрукаваны ў № 8 «КГ», адгукнуўся тэлефонным званком з Мінска вядомы беларускі паэт Яўген Гучок, ухваліў нататкі аб творчасці Язэпа Лёсіка, у прыватнасці, пра яго публіцыстычны артыкул «З'езд настаўнікаў», які адбыўся ў маі 1917 года. Прачыталі публікацыю ў «КГ» і супрацоўнікі Слуцкай раённай бібліятэкі; тут яе вылісваюць з дня заснавання выдання. Аднак некаторыя супрацоўнікі выказалі крыўду, падкрэсліўшы, што я чамусьці абышоў увагай звесткі пра колькасць кнігавыдачаў, у тым ліку і беларускамоўных, па чытальнай зале, якая прымае чытачоў болей, чым абанемнікі аддзел – асабліва школьнікаў і студэнтаў. Папракнутлі і за тое, што звесткі кнігавыдачаў па тым жа абанемніцкім адзеле дадзены за 9 месяцаў мінулага года. Давялося патлумачыць, што «КГ» выходзіць толькі раз на тыдзень і не можа даваць поўнаасцю ўсе матэрыялы, якія паступаюць у рэдакцыю. І мне выклалі дадзеныя па кнігавыдачы за мінулы год: абанемніцкі аддзел – 66 тысяч, у тым ліку каля 6 тысяч беларускамоўных, па чытальнай зале, дзе свой даволі багаты кніжны фонд – адпаведна 95 і 10 тысяч. Увогуле быццам і няблага – 160 тысяч, з іх на роднай мове – 16 тысяч. Спудносіны 1:10, што, напэўна, уласціва і іншым раённым бібліятэкам.

Загадчыца аддзела абслугоўвання і інфармацыі Галіна Пенязь пры сустрэчы зазначыла, што высылкі супрацоўнікаў чытальнай залы па прапагандзе беларускамоўных выданняў заслугоўваюць, каб яны былі вядомыя ўсім праз «КГ». У гэтую залу я наведваюся бадай

кожны дзень, бо жыву непадалёк і найперш скіроўваю ў даведчанна-бібліяграфічны аддзел, дзе працуюць вельмі ветлівыя, дасведчаныя жанчыны. Навідавоку тут выстаўлены творы беларускіх паэтаў і празаікаў, надрукаваныя ў часопісах «Маладосць» і «Польмя» за мінулы і гэты год. А ў чытальнай зале, прасторнай і ўтульнай, позірк прыцягваюць выстаўлены дзесяткі кніг і брашур, так ці інакш звязаныя са Слуцкай, з яе багатай культурнай спадчынай. Тут і публікацыі з нагоды 100-годдзя заснавання ў горадзе бібліятэкі, і летапіс гісторыі бібліятэкі у Вялікім княстве Літоўскім. У прыватнасці, у мясцовым Траецкім манастыры (заснаваным яшчэ ў XIII ст. і разбураным у 1930-я гады) ужо ў 1494 годзе захоўвалася 45 кніг рэлігійнага зместу.

Асобныя паліцы адведзеныя творчасці слукі аўтараў, дзе ёсць і кніжкі настаўніка і краязнаўцы Рыгора Родчанкі. Выкладчык дзіцячай мастацкай школы Ігар Ціткоўскі прынес сюды гістарычныя брашуркі «Храмы Слуцка», «Помнікі архітэктуры Слуцка», а рэдактар раённай газеты Анатоль Жук – выдадзеныя апошнім часам кніжкі «Слуцк, 37» (пра масавыя рэпрэсіі), «Вы ведаеце Слуцкіну?», «Слуцкі імянаслоў». Былы начальнік касмадрома Байканур, зямляк з вёскі Сорэгі Канстанцін Герчык перадаў сваю кніжку «Взгляд сквозь годы». Побач з ёю – кніжка доктара гістарычных навук, прафесара Анатоля Грыцкевіча «Слуцкае паўстанне 1920 года». За рэдкім выключэннем, усе яны беларускамоўныя.

Парадавала тое, што навідавоку выстаўлены «Экалогія», «Род-

ная прырода», «Народная асвета», «Пралеска», «Роднае слова», «Дзеяслоў», кніжкі «Скарбы зямлі беларускай», «Белавежская пушча», выданні, прысвечаныя 65-й гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецкіх захопнікаў. Ідзі, глядзі, чытай, калі душа твая горнецца да роднага слова!

У бібліятэцы ўжо 25 гадоў дзейнічае літаратурная «Гасцёўня», пад якую адведзеныя вельмі ўтульная зала, куды запрашаюць на сустрэчу з чытачамі мясцовых і сталічных літаратараў. Двойчы тут выступаў з прэзентацыяй сваіх кніжак вядомы мясцовы паэт з вёскі Краснае Сяло Сяргей Пятроў, пісьменнікі Андрэй Скарынін, Лідзія Савік, Вольга Патава, Яўген Гучок і іншыя аўтары. Дарэчы, і аўтары гэтых радкоў давялося сёлета сустрэцца ў «Гасцёўні» з адзінаццацікласнікамі адной з сярэдніх школаў горада, раскажаць ім па просьбах бібліятэкараў пра творчасць беларускіх пісьменнікаў, якія найбольш ярка і праўдзіва пісалі пра Вялікую Айчынную вайну.

У чытальнай зале рэгулярна вядуць «Літаратурны календар», дзе выстаўляюцца творы найбольш вядомых пісьменнікаў Бацькаўшчыны (і не толькі) з нагоды іх дня нараджэння. Сёлета на тым календары ўжо выстаўлялі кнігі Еўдакіі Лось, Кастуся Цвіркі, а таксама Юрыя Бондарава і Тараса Шаўчанкі. І так з месяца ў месяц паліцы не пустыя.

Але пры ўсім гэтым адных высылкаў бібліятэкараў недастаткова, калі ўлічыць, што адукацыя ў школах, ВНУ, каледжах вядзецца на рускай мове, – гэта этнічная смерць для нашага народа. Сёння практычна няма ніводнай навукальнай установы, педагагічны калектыў якой адважыўся б пра гэта публічна заявіць.

Мікола КУТНЯВЕЦКІ

Ёсць 100-гадовая, ёсць і 120-гадовая

Паводле дадзеных на 1 красавіка гэтага года, стогадовую ўзроставую мяжу перасягнулі шэсцьсот сорок восем жыхароў Беларусі. Сярод рэгіённай краіны найбольш іх у Гродзенскай вобласці – 150 чалавек. На другім месцы Мінская – 114, на трэцім Брэсцкая вобласць – 102. На Віцебшчыне 83 чалавекі, якія адзначылі векавы юбілей, у Мінску – 74, у Гомельскай вобласці – 72, у Магілёўскай – 53.

Тытул найстарэйшай жыхаркі Беларусі мае Ганна Паўлаўна Рагель. Яна нарадзілася ў вёсцы Белья Маладзечанскага раёна ў 1889 годзе. Цяпер яна жыве ў Маладзечне Мінскай вобласці разам з дачкой. А 4 ліпеня адзначыць сваё 120-годдзе.

І яшчэ факт: прадстаўніц слабога полу сярод беларускіх доўгажыхароў амаль у 7 разоў болей, чым мужчынаў: стогадовую ўзроставую планку пераадолелі 565 жанчынаў і 83 мужчыны. А ва ўзроставай групе старэй за 110 гадоў – і ўвогуле толькі жанчыны, якіх 13.

Паводле матэрыялаў друку

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

Ф.СП-1

АБАНЕМЕНТ на газету 63320 (індэкс выдання)

Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА на газету 63320 (індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды (паштовы індэкс) (адрас)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Імпрэзы

Краса Палесся – у Шаркаўшчыне

Да канца гэтага месяца ў Доме раёнаў раённага цэнтра Шаркаўшчыны, што на Віцебшчыне, праходзіць выстаўка мастака, сябра суполкі «Пагоня» Рыгора Данчанкі. На ёй прадстаўлены 24 творы алейнага жывапісу, створаныя мастаком у 70–80-х гадах мінулага стагоддзя. Найперш гэта эцюды, напісаныя з натуры на Тураўшчыне, адкуль мастак родам. Ён скончыў Мінскае мастацкае вучылішча і адзяленне дызайну Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Р. Данчанка вядомы як мастак-

плакатыст: плакаты «Мой родны кут, як ты мне мілы», «Хлеб – усяму галава», «Тураву 1000 гадоў» шырока вядомыя беларускаму глядачу. Шмат творчых намаганняў мастак аддаў афармленню Тураўскага краязнаўчага музея.

Выхаванец дзіцячага дома, ён спазнаў вялікія цяжкасці ў жыцці. А цяпер ужо каторы год мастак не бярэ ў рукі пендзаль – ён страціў зрок. І як не намагаліся дактары дапамагчы творцу – вынікі былі безнадзейныя.

Першая і найбольш поўная персанальная выстаўка мастака адбылася ў сталічным Палацы мастацтваў і была прымеркаваная да ягонага 60-годдзя. Рыгор Данчанка прысутнічаў на адкрыцці, але, на жаль, ужо быў не ў стане пабачыць вынікі сваёй творчасці.

Усе творы, прадстаўленыя на выстаўцы, выкананыя за адзін сеанс, на адным дыханні. У гэтых каларыстычных эцюдах кожны можа адчуць жывы, непасрэдны кантакт з прыродай – яркія незабыўныя фарбы палескай зямлі не пакінуць глядача абыякавым.

Паводле наведвання сайта кампаніі «Будзьма!»

На фота: карціна Рыгора Данчанкі «Летнім днём у лесе»

Вельмі мала вядома пра біяграфію архітэктара Клімента Ляшэвіча, які пакінуў пасля сябе каменныя будынкі ў Якуцку, што зараз знаходзяцца пад аховой дзяржавы.

Вядома, што Клімент (Клеменс) Адамавіч Ляшэвіч «выбітны архітэктар горада Якуцка, па нацыянальнасці ці то беларус, ці то паляк з-пад Гомеля» (так піша Д. Бубякін у кнізе «Мой Якутск – краса і гордысть Туймаады», выдадзенай у 2002 годзе ў Якуцку). Пасля выезду з Санкт-Пецярбурга ён шмат матляўся па гарадах Сібіры і Далёкага Усходу. Дзесьці яму спрыяў лёс, дзесьці не. Адзін час

Землякі ў свеце

Якуцкі архітэктар Ляшэвіч

ён нават заставаўся без працы і грошай на пражытак. Працаваў падзёншчыкам, пакуль не атрымаў прызначэнне на працу ў Якуцк, ды ў дарозе захварэў, але ўсё ж такі дабраўся.

Як апавядаў якуцкі «найстарэйшы» журналіст-пенсіянер Хахлачоў, вядомы сярод сваіх калегаў як хадзячая энцыклапедыя, Ляшэвіч прыбыў у Якуцк з нейкага сібірскага горада ці то

ў 1907, ці то ў 1908 годзе. І перш-наперш наведваў гарадскога галаву Юшманава, якому распавёў пра сябе. Гаспадар горада ўважліва выслухаў яго, але асабліва не паверыў «у ягоныя фантазіі» і спытаў:

– А што ўмееш рабіць?

Госць замест адказу паспяшаўся развязаць падрапаную скураную торбу і дастаў адтуль некалькі загорнутых у анучы цестападобных камякоў. Разгарнуў адзін з іх. Гэта быў белы камяк з гіпсу. Ён хуткімі рухамі пальцаў, амаль як бывалы штуккар, пачаў з яго нешта ляпіць. Галава моўчкі сачыў за заняткам прышэльца. Але хвілінак праз дзесяць госць паклаў на стол гаспадара мініяцюрны макет белакаменнага палаца.

– Вось што я ўмею, – нарэшце загаварыў госць. – Я архітэктар. Жадаю будаваць у вашым драўляным мястэчку вось такія каменныя дамы. У вашым краі шмат гораў. Будаўнічых камяней павінна быць безліч.

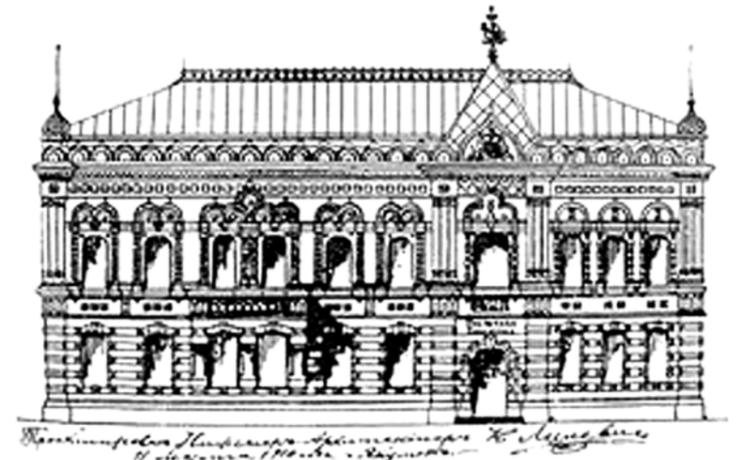
Галава горада быў у захапленні ад майстэрства незнаёмага чалавека. Так Клімент Ляшэвіч зрабіўся першым прафесійным архітэктарам горада Якуцка. Спярша ён паездзіў па некаторых улусах у пошуках будаўнічага каменя. Вярнуўшыся з першай паездкі, заявіў: «будучы белакаменны Якуцк вырасце з-пад Табагінскага мыса, як вырасла Адэса з-пад сябе, а парцалянавы посуд слякаць будзем з Татцінскага белага гіпсу».

Гарадскі галава адразу ж паведаміў пра гэтага дзіўнага чалавека якуцкаму губернатару Івану Крафту, які, дарэчы, паходзіў з Віцебска, ды адразу прызначыў Ляшэвіча памочнікам абласнога інжынера па будаўніцтве.

Непадалёк ад Якуцка знаходзіцца Табагінская скала, што складаецца з будаўнічага каменя. Сяляне Табагінскай станцыі спачатку пастаўлялі камень па 55 рублёў за куб сажаня, а затым па 70 рублёў. Але абласны інжынер арганізаваў арцель з беспрацоўных ссыльна-пасяленцаў, якія пагадзіліся здабываць і пастаўляць у Якуцк кубічную сажань каменя за 30 рублёў, і з да-

Будынак Публічнай бібліятэкі...

... і яе праект з аўтографам К. Ляшэвіча

стаўкай ён пачаў абыходзіцца ў 40 рублёў. Так атрымалася стрымць рост кошту каменя пры вострым дэфіцыце грошай на будаўніцтва. Гэта таксама дало магчымасць, як піша Крафт, устаноўваць у гарадскім жыхарам узводзіць дамы на каменных падмурках за нізкі кошт. Такія дамы ў Якуцку, пабудаваныя на падмурках з пластавой горнай пароды, захаваліся дасёння. У іх заўсёды бывае суха, яны не церпяць ад грыбкоў, не падаюцца дэфармацыі, не сыхдаецца ў зямлю, як звычайна здаецца ва ўмовах вечнай мерзлаты.

Гэты метады будаўніцтва драўляных аб'ектаў першыню практыкаваў і ўкараніў ва ўмовах Крайняй Поўначы Клімент Адамавіч Ляшэвіч. Ён

пакінуў добрую памяць аб сабе як таленавіты архітэктар, інжынер, геолаг, вышукальнік горных пародаў, землеўпарадкачы. Ён заслужана лічыцца аўтарам праектаў першых у Якуцку каменных будынкаў рэальнага вучылішча, казначэйства, акруговага суда, бібліятэкі, музея. Ягоны арыгінальны метады будаўніцтва драўляных дамоў на каменных падмурках незаслужана забыты. Ён мог бы і цяпер шырока выкарыстоўвацца прыватнымі забудовшчыкамі. Запасы бутавага каменя на Табагінскім мысе дасёння застаюцца амаль некранутымі.

*Алесь БАРКОЎСКИ,
г. Якуцк, Рэспубліка Саха
(Якуція)*

Архірэіскія пакоі

Будынак акруговага суда (цяпер – АН Якуціі)

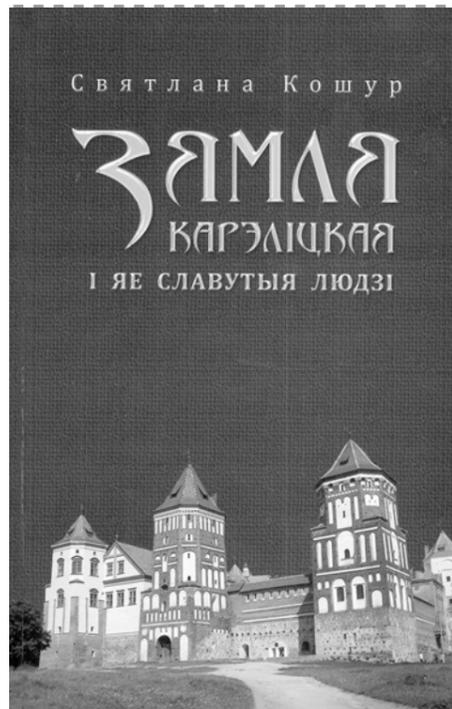
З бібліятэкі «КГ»

Энцыклапедыя асобаў Карэліччыны

Аўтар «Краязнаўчай газеты», выбітны музейны дзеяч Святлана Кошур пры падтрымцы Карэліцкага райвыканкама выдала краязнаўчую кнігу пра сваю радзіму – «Зямля Карэліцкая і яе славытыя людзі». Яна выйшла ў выдавецтве «Кнігазбор» накладам 300 асобнікаў. Рэдагаваў выданне шанюны прафесар Адам Мальдзіс.

Багацце, сапраўднае багацце нашай беларускай зямлі захоўваецца ў яе людзях. Невыпадкова і Святланіна кніга прысвячаецца ім – ад Міцкевіча да Шайбака, ад паэта да старшыні райвыканкама. Гэта сувязь яднае пакаленні, дае надзею, што мы не згубілі ўрадлівасць нашай «глебы» – яе гістарычнага і культурнага пласта.

Прачытаўшы гэту кнігу, хочацца сказаць: «Малайчына, Святлана! Дзякуем і за папярэднія твае выданні, і за кнігу «Памяць Карэліцкага раёна», за сувязь з «Краязнаўчай газетай». Дарэчы, многія артыкулы, змешчаныя ў новай кнізе, вядомыя чытачам па публікацыях у нашым выданні.

А чытачам «КГ», у сваю чаргу, раім знайсці і пазнаёміцца са зместам старонак жыцця Карэліцкага раёна.

Уладзімір ГІЛЕП

«Пявучы пэндзаль мастака»

Доктар мастацкіх навук Міхась Саўка нарадзіўся 19 ліпеня 1927 года ў вёсцы Загор'е. Вучыўся ў Турэцкай сямігодцы, а затым – у Баранавічах, адкуль вучнем быў вывезены ў Германію. У 1947 годзе пераехаў у Бельгію. Там працаваў спачатку на вугальных шахтах, а затым займаўся на вячэрніх курсах у мастацкай акадэміі. У 1951 годзе Міхась паступіў у Лювенскі ўніверсітэт на факультэт археалогіі і гісторыі мастацтва, пасля заканчэння якога ў 1955 годзе ўладкаваўся на працу ў Каралеўскі інстытут мастацкай спадчыны, дзе спецыялізаваўся ў галіне рэстаўрацыі касцельных фрэсак. Атрымаўшы бельгійскае грамадзянства, наш зямляк у 1969 годзе стаў адміністрацыйным сакратаром, а затым – кіраўніком працаў гэтага інстытута.

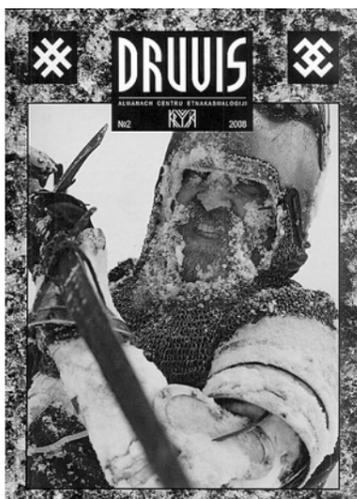
Міхась Саўка быў выдатным спецыялістам па старажытным насценным роспісе. Ён распрацаваў спецыяльную тэхніку рэстаўравання і прысвяціў ёй шэраг публікацый у прафесійных часопісах. У нашым музеі захоўваюцца дзве працы мастака з аўтографам, прысвечаным Янку Брылю: «Фіксацыя насценнага жывапісу полівінілавым спіртам. Вопыт рэстаўратара. 1978/79» і «Рэстаўрацыя насценнага пахавальнага жывапісу XIV стагоддзя, які захаваны ў склепе Варнетонскай царквы. 1971–1975» (1980).

Міністэрства французскай культуры Бельгіі палічыла навуковыя распрацоўкі нашага зямляка настолькі важнымі, што на падставе рашэння спецыяльнай камісіі, у склад якой уваходзілі прафесары розных бельгійскіх універсітэтаў, яму без абароны дысертацыі была прысвоена ступень доктара мастацкіх навук, што ў навуковым свеце з'ява даволі рэдкая. Акрамя таго Міхась Саўка быў удастоены ганаровага звання Кавалера Ордэна Кароны. Нельга не адзначыць і наступны факт: мастак карыстаўся такім вялікім аўтарытэтам, што яго запрасілі ў каралеўскі палац даваць урокі малявання каралеве.

Апошнія гады жыцця Міхась Саўка моцна хварэў, быў паралізаваны, памёр 10 верасня 1990 года ў Бруселі, а пахаваны, згодна з яго апошнім жаданнем, у Лондане побач з сынам Маркам, які трагічна загінуў за некалькі гадоў да смерці бацькі.

У Карэліцкім раённым краязнаўчым музеі разам з працамі Міхася Саўкі захоўваюцца ксеракопіі двух яго лістоў да Янкі Брыля, з якім мастак быў добра знаёмы, бо некалі яны абодва жылі ў вёсцы Загор'е.

Святлана КОШУР

Дзе карані нашай гісторыі, адкуль паходзяць назвы нашай зямлі і што яны азначалі ў розныя часы – гэта пытанні і дыскусіі, якія ў розныя часы ўзнікаюць з новай сілай. Нагодаю таму – чарговая юбілейная дата, у нашым цяперашнім выпадку гэта 1000-годдзе першай дакументальнай згадкі назвы Літва. У альманаху «Druvis» (№ 2 за 2008 год) змешчаны артыкул вядомага навукоўцы Сяргея Санько, дзе аўтар разглядае розныя версіі паходжання назвы «Літва» – італійскую, кельцкую, гідранімічную, грамадска-станавую ды іншыя. Прапануем чытачам нашай газеты пазнаёміцца з гэтай публікацыяй – у некалькіх нумарах будзем друкаваць розныя версіі і іхняе абгрунтаванне. Скарачэнне артыкула і адаптацыя для нашага выдання зробленыя ў рэдакцыі «КГ».

Этнахаронім

Літва Літыва

ЯК ЭТЫМАЛАГІЧНАЯ І СЕМАСІЯЛАГІЧНАЯ ПРАБЛЕМА

Да тысячагоддзя першай пісьмовай згадкі Літвы

Этнахаронім Літва / Lietuva ўяўляе даўнюю этымалагічную і семасіялагічную праблему.

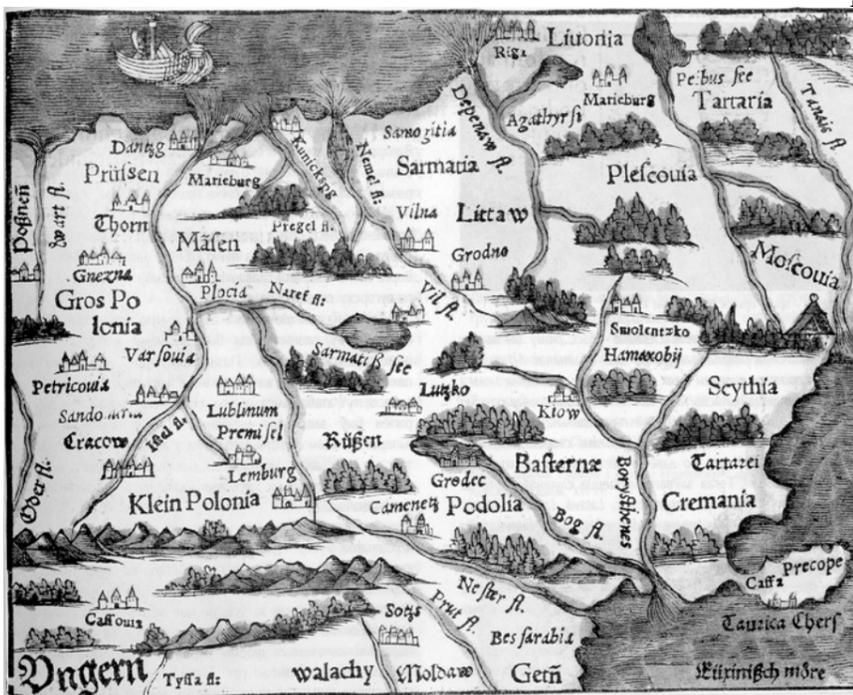
Гісторыя тлумачэнняў гэтай назвы налічвае ўжо больш за паўтысячагоддзе. Нярэдка цікаваць да яе матывавалася і працягвае дагэтуль матывавацца палітычнымі і ідэалагічнымі запатрабаваннямі і нават забабонамі, што, натуральна, не спрыяе развязанню праблемы паходжання самой назвы, яе пракветнай семантыкі і этнічнай атрыбуцыі. Адтуленне новых відаляў тут можа даць шанец для развязання ўсяго кола рэlevantных пытанняў, у гэтым ліку і этнагенетычных.

Упершыню вытлумачыць этнахаронім спрабавалі яшчэ ў Сярэднявеччы. Новыя версіі вылучаюцца і

пагэтуль. Гэтыя версіі разглядаліся шматкроць і тут будуць прыгаданы адно канспектуйна.

Італійская версія

«Італійская» версія – гістарычна першая спроба вытлумачэння назву Літва – была прапанаваная ў канцы XV ст. польскім гісторыкам Янам Длугашам у трактате «Гісторыя Польшчы» ў кантэксце папулярнага ў той час рамантычнага міфа пра рымскае паходжанне арыстакратыі Вялікага княства Літоўскага. Длугаш не толькі падтрымлівае сувязь назву культуры цэнтру прусаў Рамове з Рымам, упершыню сцверджаную Пятром Дусбургам (XIV ст.), але ідзе яшчэ далей і наўпрост звязвае назву краіны Літва (Lithuania) са «скажонай» назвай Італіі – Lithalia, спасылаючыся пры гэтым на падабенства лацінскай і літоўскай моваў, а таксама звычайу і вераванняў. Гэтую

Карта «Regum & tota regione Poloniae» з атласа С. Мюнстэра «Cosmografia Universales» (1572 г.), дзе ўпершыню пазначаная Літва

версію падтрымлівае Мацей Мяхоўскі ў «Трактате аб дзвюх Сарматыях» (1517), а таксама Герхард Меркатар.

У XVI ст. паўстае і іншая адмена «італійскай» версіі. Так, Мацей Стрыйкоўскі ў сваёй «Кроніцы Польскай, Літоўскай, Жмудзкай і ўсяе Русі» (1582) даводзіць, што назва Літва паходзіць з лацінскага словазлучэння Littus Tubae («Бераг трубы») ад звычкі тубыльцаў Павілля іграць на драўляных або «жмудзкіх» трубах (Littus Tubae > Littuba > Lituw > Litwa). Гэтая версія падтрымліваецца «Кронікай Быхаўца», адно з пастуляваннем іншай прамежкавай формы – Listubania. Паўстанне гэтай версіі з ладнага было

павязана з засваеннем польска-літоўскімі інтэлектуаламі класічнай лацінскай паэзіі, у прыватнасці, Гарацыя.

Шэраг даследчыкаў XX ст. (А. Вальдэ, М. Фасмер, Я. Фрэнкель) таксама спрабавалі звязаць назву Літвы з лацінскай litus «узмор'е, морскае ўзбярэжжа». Але, як адзначае З. Зінкявічус, гэта наўрад ці слушна, бо «пачатковую «Літву» належыць шукаць не ля берагоў Балтыйскага мора, а далей ад яго».

Кельцкая версія

Спробы абгрунтаваць кельцкае паходжанне назву Літва доўжацца ўжо больш за стагоддзе, пачынаючы з першых працаў В. Стокса і А. Вальдэ. Шэраг аргументаў на карысць кельцкай крыніцы быў прыведзены А. Шахматавым. Нядаўна да яе зноў звярнуўся А. Жлутка як да перспектыўнай, але хутка сам у гэтым засумняваўся, схіліўшыся ў бок славянскай крыніцы.

У прыватнасці, была звернута ўвага на магчымую сувязь разглядаванага этнахароніму з лацінскім litus «марскі бераг, узмор'е, марское ўзбярэжжа», у паэтычнай мове – «бераг ракі або возера», з аднаго боку, і старакельцкім litavia «узбярэжжа, узбярэжная краіна». З апошнім звязваюць гальскія формы Litavia, Litavicus, старакімбрскае di Litau (Latio), Llydaw, letewic (lledewic) для азначэння Брэтані, а таксама ірландскае Letha (Leatha) для азначэння заходняга краю былой Галіі на ўзбярэжжы Атлантычнага акіяна, сучаснай Брэтані (французскае Bretagne). Сюды ж, напэўна, можна было б дадаць таксама і лацінскае Litana (silva) – лес у Цызальпінскай Галіі, цяпер Silva di Luge.

М. Фасмер, не аспрэчваючы італійскія сувязі, лічыў кельцкія супастаўленні сумніўнымі, а спробу А. Шахматава выводзіць Lie-tuva з *Litavia «паўзбярэжная краіна» проста памылковай. Як адзначае З. Зінкявічус, кельцкія назовы Брэтані належыць выводзіць з *plau-. А таму ўсе кельцкія супастаўленні належыць лічыць скрозь ненадзейнымі. Гэта, у сваю чаргу, наўрад ці апраўдвае зварот да славянскіх моваў для пошуку крыніцаў блізкіх па форме кельцкіх словаў.

Сяргей САНЬКО

Травюра старажытнарымскага надмагілля з выяваю даўніх інструментаў (у тым ліку Lituus'a, 1750 г.)

Літоўскія ваяры (фрагмент барэльефа з калоны замка Тэўтонскага ордэна Марыенвердэр, XIV ст.)

Будка-Шыбенка і яе людзі

Гэта вёска ў Рэчыцкім раёне Гомельскай вобласці, дзе ўсё жыццё пражылі бацькі маёй маці. Нядаўна я наведваў яе, і мяне ахапіла спалучэнне настальгіі, дзіцячых успамінаў з уражаннямі ад убачаных зменаў. Пад уплывам гэтых пачуццяў не маглі не ўзнікнуць некалькі лірычных замалёвак, якія я нават не буду пазначаць асобнымі падзаглаўкамі, як гэта звычайна раблю ў аб'ёмных матэрыялах.

Адна доўгая вуліца. У саветскія часы тут былі свой сельскі клуб і крама. Абодва канцы вуліцы выходзяць у лес, некаторыя людскія агароды таксама ўпіраюцца ў лес, а некаторыя – у поле, але за полем таксама лес. У навакольных лясах ёсць вельмі маляўнічыя мясціны – зараснікі арэшніку і граба.

Наконт паходжання назвы мой 90-гадовы дзед Сямён Петрушэнка расказаў: «У даўнія часы тут быў лес і цякла рэчка (на яе месцы зараз ручай і балота); каля рэчкі стаяла будка, у якой жыў кат, і шыбеніца. Прысуджаных да павешання прывозілі сюды, таму людзі называлі гэтую мясціну «будка шыбенніка»; таму рэчка атрымала назву Шыбенка. Пазней паблізу сталі будаваць хаты і сяліцца людзі. З цягам часу вырасла вёска, і назва мясцовасці замацавалася за вёскай – Будка-Шыбенка».

Мая баба Ганна (ужо нябожчыца) расказвала, што ў жыхароў навакольных вёсак быў звычай дражніцца, называць суседнія з сабой паселішчы і іх людзей нейкімі крыўднымі ці смешнымі словамі. Так, жыхароў Будкі-Шыбенкі звалі вожыкамі, жыхароў Крынак – слізкімі, яшчэ кагосьці – карослівымі, а вёска Дуброва была вядомай як «сундук з клапамі» (сундук – гэта або русізм, або дыялектнае слова са значэннем «куфар»).

У кожнай вёсцы звычайна ёсць адметныя сваімі дзівачкамі ці шкодніцкімі паводзінамі асобы. З Будкі-Шыбенкі я памятаю такіх чалавек пяць. Вось некаторыя з іх. Жанчына па мянушцы Піпша скардзілася ў міліцыю на маю старую нямоглую прабабку, якая нібыта ганялася за ёй па вёсцы з вінтоўкай і страляла («Кулі свіцелі ў мяне паўз галаву», – цытата з яе заявы ўчастковаму). Адною маёй бабцы пагражала, сустрэўшы ў лесе падчас збору грыбоў,

што папросіць знаёмых бандытаў забіць яе. Яшчэ адным дзіваком быў Мішка, адзінокі мужык, які ні з кім не вітаўся, п'янстваваў і вырошчваў на агародзе тытунь. Жыў на ростанях, недалёка ад таго месца, дзе калісьці (калі верыць паданню) стаяла будка шыбенніка. Яго хата стаяла на павароце вясковай вуліцы, дзе адгаліноўвалася дарога да лесу і могілак.

Дзед Сямён працаваў у розных месцах, але заўсёды трымаў і вялікую асабістую гаспадарку (карова, бык, свінні, авечкі, трусцы, куры, пчолы), рана падымаўся і позна клаўся. Меў шмат зямлі ў навакольных лясах. Ён абгароджваў жэрдкамі ці дротам участкі зямлі ўздоўж ліній электраперадач, не забываючыся пры гэтым наваляць па больш дрэў, каб такім чынам пашырыць плошчу сваіх угоддзяў і запасціся дрэвамі ды будаўнічым матэрыялам. Пасля распрацоўваў прывоены ўчастак пад пасадку сельгаскультур або адводзіў яго пад сенакос. Такі абгароджаны і распрацаваны кавалак лясной зямлі мясцовыя жыхары называлі «ляда». Рабілі так усе тутэйшыя людзі, але больш за ўсё лядаў меў мой дзед, іншыя нават смяяліся або злаваліся, называлі яго кулаком. Калі ўжо ва ўсіх лясных ваколіцах ён нахапаў столькі зямлі, што, здаецца, не было больш чаго хапаць, то напай гарэлкай леснікоў, атрымаў ад іх дазвол і пашырыў свой агарод – перанёс плот з калючага дроту ў глыбіню лесу. Усе дрэвы, якія такім чынам апынуліся на «яго» тэрыторыі, пасек на дрэвы, а на расчышчанай плошчы касіў сена і збіраў грыбы.

І ўсё гэта рабіў пераважна адзін і з мінімальным тэхнічным забеспячэннем – ручной касой, сякерай, рыдлёўкай, часам пазычаў каня. Нават малаціў збожжа калі камбайнам, выпісаным у калгасе, а калі і ўручную, б'ючы снапом аб пакладзеную бокам калю-

Дзед Петрушэнка

ду. З калодаў высакаў сякерай начоўкі. А некай расмяшыў і разлаваў бабулю, калі прынёс з адной абязлюдзела хаты жорны і сказаў: «Будзем малоць пшаніцу, я хачу, каб ты напекла біліноў з такой мукі – пшанічнай, змолатай на жорнах».

Яшчэ дзед усё жыццё пісаў вершы. Слабыя і невядома на якой мове (на трасянцы). Хваліў саветскую ўладу, ствараў рыфмаваныя водгукі на палітычныя падзеі ў краіне і ў свеце. Была і лірыка, гумар. Але ўсё – і палітыка, і лірыка, і гумар, створаныя ім, – выглядаюць камічна (вось, напрыклад, толькі назвы вершаў: «Стихотворный рассказ, как жил народ до Октябрьской социалистической революции», «Клятвенное завещание коммунистов у гроба Леонида Ильича Брежнева», «Беларусь – сестра России» і інш.). Свае вершы ён запісваў у сшыткі, захоўваў іх проста на паперках. Дасылаў у газеты і часам нават атрымліваў пісьмовыя адказы з рэдакцый – аб немагчымасці апублікаваць з-за нізкага мастацкага ўзроўню. З часам яго сшыткі і паперкі пагубляліся, і на старасці гадоў ён стаў на памяці занатоўваць свае творы ў нейкую старую канцелярскую кнігу. На яе вокладцы зрабіў надпіс: «Книга для записей всего интересного».

Баба ледзь магла чытаць і пісаць. Не верыла ў Бога, высьмейвала папоў – расказвала розныя гісторыі, у якіх яны паўставалі ў амаральным абліччы. І ў той жа час верыла ў магічную сілу слова, вывучвала напамяць замовы ад розных хвароб, ад укусу змяі. Расказвала, што трэба зрабіць, каб усе суседскія куры прыбягалі несці яйкі на твой агарод (але сама ніколі так не рабіла), навучыла мяне пэўным магічным маніпуляцыям, накіраваным на прафілактыку захворвання

жыцця ад адначасовых інсульту і інфаркту, у бальніцы.

Аом, дзе жылі мае дзед з бабай, зараз пустуе: бабы няма, а нямоглага дзеда перавезлі ў гарадскі пасёлак Зарэчча (кіламетры 3 ад Будкі-Шыбенкі), дзе ён жыў у асобнай кватэры, але пад наглядом дачкі, якая таксама жыўе ў гэтым пасёлку.

Пабудову для захоўвання сена, якую зрабілі дзед з маім бацькам, калі я быў зусім малы, усе мае сваякі называлі крэпасцю. Акрамя «крэпасці», было ў гэтай гаспадарцы і сваё «метро» – доўгі вузкі калідор з платоў, які веў уздоўж агарода ад «крэпасці» да двара. Ніякай асаблівай функцыі пятавы калідор не выконваў, там стаяла пара вуллёў, тачка, сані, расла маліна. Можна было абысціся без яго, але вось чамусьці захацелася ў свой час дзеду ці яшчэ камусьці, хто меў адносіны да добраўпарадкавання сядзібы, зрабіць «метро». Цяпер яго няма, бо стары згнілы плот знесены, а новы будаваць няма каму і няма для чаго, няма ад каго адгароджвацца: з абодвух бакоў суседнія хаты закінутыя.

Недалёка ад «крэпасці» сярод лесу знаходзіцца сажалка (мясцовыя людзі называюць яе копанкай). Да яе баба хадзіла мыць бялізну, а ўнукі – лавіць рыбу. Зімой прасякалі палонку, і з яе пачынала выскокваць наверх рыба, якая пакутавала ад недахопу кіслароду – хадзі з вядром па лёдзе і збірай. Цяпер ужо няма каму мыць бялізну і лавіць рыбу. Адышло мінулае, канула ў лету.

Прагульваюся па гэтых мясцінах, у якіх у свой час праходзілі амаль усе мае летнія канікулы, і ў галаве круцяцца словы з песні «Радзіма» беластоцкага гурта «Кардон»: «Добра мне жывецца, я не наракаю, а мая радзімаці травой зарастае».

Сяргей АБРАМОВІЧ

Агарод і агароджа

Даведка (паводле энцыклапедыі «Гарады і вёскі Беларусі». Т.2. Мн., 2005). Будка-Шыбенка, вёска на р. Шыбенка (прыток р. Днепрык). Паводле пісьмовых крыніц вядома з XIX ст. як паселішча ў складзе маёнтка Горваль, які належаў генералу-маёру Г.Ф. Менгдэну. Паводле перапісу 1897 г. у вёсцы ў 17 дварах жылі 92 жыхары. У 1940-м – 71 двор, 350 жыхароў. У чэрвені 1943-га нямецкія карнікі спалілі 70 двароў. Падчас вайны 34 вяскоўцы загінулі на фронце. У 1959 г. у вёсцы было 287 жыхароў. У 2004 – 22 гаспадаркі, 28 жыхароў.

Дзедава крэпасць

А проза – гаршком заві, але ў печку не стаў.

Уладзімір Караткевіч

Аднаго разу я папрасіў вясковага майстра з Мёршчыны назваць сваё прозвішча. І ён ніякавата прамовіў сваю вулічную мянушку. Я паправіўся: «А якая ваша фамілія?»

На маёй радзіме прозвішчы – тыя самыя мянушкі. Але і мянушкі не мянушкі, а прызыўкі. Што ж, у кожнай хаце на печы. Прызыўкі ў родных Бабышках, у суседніх Латышах, на хутарах каля мястэчка Лявонпаль – гэта словы-прыліпалы. Яны даваліся людзям за адметнасць, за характар, сацыяльны стан, паходжанне, за розныя заганы, фізічныя недахопы, за недарэчныя чалавечыя паводзіны. «Прарваўся грэх на смех», – кажуць у нас. Але чалавек не заўсёды быў вінаваты ў тым, што прызыўка цягнулася і за ім, і за яго сваякамі. У Гарохаў, да прыкладу, жыў чалавек, дзед якога на скрыпцы граў. Хаўца смычком вадзіў па струнах. Ні за што ні пра што прыляпілі да яго прызыўку Смык. Ну а жонка ў Смыка – Смычыха. «Ухвацілі слова – і пайшло», – так патлумачылі мне прычыну такога пераўвасаблення.

Але ўсё па парадку. Вёска Латышы была дваістая. Самая вялікая частка разлеглася па дарозе з Смульты на Дэмскія, Паташню, а далей на Друю. Другая частка акружала дарогу ад Бабышак праз ручай Парошыцу, а далей праз імшары прасяла кіраваў на Браслаў. Дык вось між Парошыцай і імшарамі жыў Мікола Барадаты, з жаўтаватай, як і яго дом, барадой. Яго брату, Кісляку Івану, менш пашанцавала, Седуном прызвалі. Нехта ж запомніў, што малы Іван да пяці гадоў не ўставаў на ногі. Паміж сядзібамі Барадатага і Даркі Падабыцка жыў Іван з мянушкай Воінскі. Служыў калісьці ў войску.

А каля ручайка, які ўпадаў у Парошыцу, і дзе мы лавілі ўжоноў, жыла кума ці Кумяніха. Гэта мая родная бабуля Ганэта Сялюн, у дзявоцтве Падабыцка. Яшчэ да рэвалюцыі з сястрой Палінай выехала ў Петраград. Служыла ў Царскім Сяле пакаёўкай у дачкі імператара. У царскасельскіх аранжарэях працаваў садоўнікам Сялюн Рыгор Іванавіч, родам з вёскі Сцебіракі з-пад Нарачы. Царскі двор набіраў на службу беларусаў, бо яны былі людзі сумленныя, не гультаістыя. У 1914 годзе ў Ганэты і Рыгора нарадзілася мая мама. Да 1917 года той Рыгор марыў, што яго любая дачушка Нюша будзе спяваць у Марыінскім тэатры. Але пры новай уладзе Петраград агаладаў. «Плоха рада, а жыць нада».

І Сялюн жонку з дзецьмі адправіў на радзіму, у гэтыя самыя Латышы, дзе іх сустрэла маці Ганэты – Параска. Пасля Рыжскай дамовы новая граніца разлучыла сям'ю.

Мама аж да замужжа мела прызыўку Пастушка. Песні ад яе ўсё ж такі запісаў на магнітафон. Не з рэпертуару Марыінскага тэатра, а нашы, народныя. Бабулі Ганэце прыдалася царскасельская навука, і яна стала, як у нас кажуць, бабіць дзяцей – прымаць роды. Стала ўмелай павітухай. За польскім часам запрашалі яе і ў панскія пакоі – на дапамогу цяжарным. І з парнісікамі (блізнятамі) спраўлялася. Ніводныя хрэсьбіны не абыходзіліся без бабкі Ганэты – кумы. Дзевяноста восем унукаў мела! Так і пайшло: яна – кума, а яе дзеці сталі называцца Кумянятамі, Кумяненкамі.

Іван Палянскі, родам з Друі, быў росту невысокага. Латышоўскага прымака паважалі за працавітыя рукі. Адмысловы каваль яшчэ славіўся і як мясцовы ветэрынар: умеў лягчыць (кастрыраваць) падсвінкаў, баранчыкаў.

Рыгор Іванавіч Сялюн, садоўнік у Царскім сяле з жонкай Ганэтай Анупрэўнай і дачкой Нюрай (Санкт-Пецярбург, 1914 г.)

Ядры прасіў засмажыць, як ганарар да выпіўкі. Адкуль жа пайшла яго прызыўка – Кятурка, Кятурчак? Зараз тую «аздобу» ў штанах называюць шырынкай. Яна раней зашпільвалася на чатыры гузікі. «Кетурі» ў перакладзе з літоўскай мовы і ёсць лічба 4. Так чалавек ростам нібыта да шырынкі і стаў Кятуркам. А побач Палянскага жыў Ліннік Янка. Празвалі яго Дулудонам. Можа таму, што не дудукаў, а дулдонеў, гучна гаварыў?

Яшчэ адзін латышоўскі жыхар – Камендант. Кісляк Аляксандр ездзіў на заробкі ў Францыю. Там удзельнічаў у дэманстрацыях шахцёраў, змагаўся за лепшую долю працоўнага люду. Камендант горада, дзе жыў супрацівец, асудзіў яго на дэпартацыю як нядобрадзейнага для ўладаў. Вярнуўся Кісляк на нішчымніцу і доўга праклінаў таго жорсткага каменданта. І сам стаў у латышоўскім бядоці Камендантам.

А да Косціка Кісляка прыстала прызыўка Шавялёнак. Рухавым быў чалавек

Атрымліваецца, што ў дыфузіі этнасаў асобныя сённяшнія прозвішчы маіх землякоў – гэта даўнія балцкія прызыўкі. Нездарма мы гаворым пра балцкі субстрат беларусаў.

Прадпрымальных суседзяў таксама каралі мянушкамі. Прыкацілася да нас савецкае слова «кааператыў». Мужык з Кіслякоў гнаў і прадаваў гарэлку. Узнагародзілі яго за гэта наватворам – Капераціў. А другі прадпрымальнік па хатах прадаваў цукеркі. Цукярнік! Антон Тамашэвіч шыў адмысловыя кажухі, з самацканых палос кроіў штаны. Стаўся Краўцом. Меў добрую гаспадарку, хату-пяціценку, дзе і мне прыходзілася танцаваць на вечарынках, складковых. Толькі бадыллё звініць зараз на тым месцы.

Успамінаюцца нейтральныя прызыўкі: Бубушка (Бубашачка) – Аляксандр Белавус, Падрэцкі – (Панця Адамовіч з-пад ракі Волты). Пазвоншчык – гэта Міколка, які званіў на абедню са званіцы лявонпальскай царквы. Нашым суседам у Бабышках быў вясе́лы здаравяк Алёшка Шук – Смятаннік. У Кісляках жылі тры сястры невысокага росту. Іх звалі Манголачкамі. Можа, гэта своеасаблівае «адлюстраванне» паваенных падзей, калі па вёсках заставаліся забракаваныя армейскімі тыламі невысокага росту коні. Іх сталі называць мангольскімі, манголамі.

«Святкаваць нядотыкі», адбывацца ад прызывак не ўдавалася нікому. Таму побач з Каралём былі Калток і Кузлачок, на адным хутары Папок, а на другім Ярмак. У Стручках бяднелі на гліністым лабяку Мар'я Шашчыха з мужам, абазваным Шашком. У Смульты побач з Грышкам Круком вёў гаспадарку Нык – Крупенька. А на Поплаве, ля Дзвіны, раскашываў Фёдар Панізьнік. Чаму яго ведалі як Смыка,

я ўжо згадаў. Пры бары па дарозе ў Лявонпаль жыла Шыдлоўская. Шапялявіла, бедная. А таму і прызыўка адпаведная – Шапятліўка.

Згадаць абразы – гэта ўсё роўна што трапіць цвіку па галаве: стукнуць у балючае месца. Хай даруюць мне суседзі, сваякі, родзічы, якія жылі, пакуль раса на корч не ўпала, на маім радзімым полі.

Многія прызыўкі жанчын паходзілі ад іменаў іх мужоў. Паўлючыхай звалі Аксюту Тамашэвіч з Барскоў, нашу родзічку. А таму, што яе муж – Паўлюк. Верка Петрусіха была жонкай Петруся, Хвядорка – жонка Хвядора, Сальвучыха – Сальвука, Вошчыха – Воські (Васіля), Караліха – Караля (Караля). З такім жа жыццёвым лёсам – Ігнаціха з Варанькоў. Шурыха – Вера Арлоўская з Латышоў, Янучыха з Лысагоркі. Да іх у маім вопісе суседзяцца Юстыніха, Сімоніха.

Жыў чалавек з мянушкай Гарбавы (хата стаяла на высокім месцы, на гарбу), таму яго жонку сталі абзываць Гарбавой. А жонку чалавека з прызыўкай Кашалёк – Кашаліхай. Пераняла ад мужа каларытныя спадкі (спадчыну) і цётка Катарына – Цяпліха. Яе муж быў чалавек гартаваны. І ў маразы сподкі на рукі не ўздзяваў. Адным словам – Цёплы. Яго ўнук «па фаміліі» Матуль мо і не ведае, што дзед прыйшоў на наш бераг з латгалскага краю. Як і яшчэ адзін латгалец – дойдзі Стэфанавіч, Матуль перайшоў Дзвіну на заробкі, каб майстраваць, класці зрубы, ствараць цеплыню людзям.

А яшчэ помніцца наш далёкі сваяк з сям'і Станкевічаў – невысокага росту, са скручанай пасля ранення рукой. А прызыўку меў «высокую» – Сасонка. У Юльянаве ён яшчэ малым узлез на жывічнае дрэва і ад радасці выгукнуў: «Эх, сасонка, сасонка!». Пачулі яго, запомнілі.

(Заканчэнне будзе)

Руслы Прыдзвіння

Фота Сяргея ПАНІЗЬНІКА

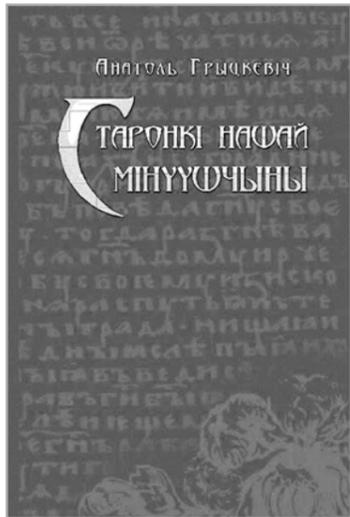

На паліцу кразнаўцам

**Анатоль Грыцкевіч.
Старонкі нашай
мінуўшчыны**

Доўгі час гісторыя Беларусі разглядалася скрозь прызму гісторыі Расіі. І так было не толькі ў школьных класах, але і ў студэнцкіх аўдыторыях ды ў навуковых кабінетах. Вядомы беларускі гісторык, прафесар, грамадскі дзеяч Анатоль Грыцкевіч адраджае праўдзівую айчынную гісторыю, якая разам з беларускай мовай складае аснову нацыянальнай дзяржаўнасці беларусаў. Кніга «Старонкі нашай мінуўшчыны» – зборнік унікальных артыкулаў пра знакі асобы і аб падзеях гісторыі, пачынаючы ад Беларуска-Літоўскай дзяржавы (XIV ст.) да сённяшніх дзён.

Артыкулы напісаныя грунтоўна і займайльна, таму будзь цікавыя шырокаму колу

чытачоў – ад аматараў гісторыі да навукоўцаў.

Выпусціла кнігу выдавецтва «Кнігазбор» дзякуючы МГА «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» і кіраўніку

Дабрачыннага фонду «Этнічны голас Амерыкі» (ЗША) Ірэне Калядзе-Смірновай.

**3 росных сцяжын:
аўтабіяграфія
пісьменнікаў Беларусі**

Папярэдняя публікацыя пісьменніцкіх аўтабіяграфіяў была ажыццэўлена ні мала ні многа трыццаць гадоў таму, і, як слушна заўважыў аўтар прадмовы да кнігі «3 росных сцяжын», выдадзенай РВУ «Літаратура і Мастацтва», Алесь Карлюкевіч, «за гэты час у літаратуру Беларусі прыйшоў велізарны атрад прэзаікаў, паэтаў, драматургаў, літаратурных крытыкаў, публіцыстаў».

Шкада толькі, што многія прадстаўленыя ў кнізе тэксты, паводле словаў даследчыцы сучаснай беларускай літаратуры Ганны Кісліцынай, «нагадваюць дакументы на прадстаўленне да ўрадавых узнагародаў». «3 творчага – хіба што

павальнае згадванне ўласнай Божай Іскры, – дадае яна. – Я заўсёды лічыла сябе чалавекам нясціплым, але каб кожны другі згадваў гэты вядомы штамп пры апісанні ўласнай персоны, блытаючы Божы дар з яечняй – такое здзіўляе нават мяне».

Тым ні менш, у кнізе ёсць цудоўныя біяграфіі вядомых аўтараў. І што цікава, добрая аўтабіяграфія можа быць напісаная не абавязкова чалавекам, чыё жыццё было напоўненае нейкімі выбітнымі падзеямі ці вандроўкамі. У гэтым плане, на думку Г. Кісліцынай, найбольш удалая аўтабіяграфія Людмілы Рублеўскай. Узорнай – як для школьнага падручніка – названая аўтабіяграфія і ўспаміны Алеся Жука, «чалавека, які нарадзіўся пасля вайны, угод, калі адмянілі хлебныя картачкі». Цікава чытаць біяграфіі Сяргея Давідовіча, Анатоля Казлова, Алеся Наварыча, Раісы Баравіковай...

Цікавы момант знойдзены ў аўтабіяграфіі Уладзіміра Гніламедава. Апісваючы баптысцкі малельны дом, у які хадзіў дзіцём, ён прыводзіць радкі, напісаныя на яго сценах: «Забудзьце пра ўчорашняе, не дбайце пра будучае, палымнейце сёння».

Паводле паведамленняў інтэрнэту

Сімфонія жыцця Людмілы Хейдаравай- Паўлікавай

*Беларусь мае шмат таленавітых людзей,
а кожны паасобку непаўторны, унікальны.*

Людміла Фёдараўна Хейдарава (псеўданім Паўлікава) – беларуская пісьменніца – нарадзілася і вырасла ў пасёлку Ялізава Асіповіцкага раёна Магілёўскай вобласці.

Напрыканцы сёлетняй зімы адзел адукацыі Асіповіцкага райвыканкама праводзіў конкурс навукова-даследчых работ. Мы падчас напісання наведаліся ў Тарасава пад Мінскам, дзе жыве Людміла Фёдараўна. Нехта пра Л. Паўлікаву сказаў, што «яна цягне дадому ўсё – раптам прыжывецца». Сапраўды, нас уразілі разнастайныя расліны і вакол дома, і ў зімовым садзе: яны патрапілі на беларускую зямлю з усяго свету. Гаспадыня расказала, што сама спраектавала дом. Размова з пісьменніцай адкрыла вочы на многае, і нам захачалася падзяліцца гэтым з іншымі. На пытанне, якое месца займае ў яе жыцці Ялізава, Людміла Фёдараўна з прыемнасцю адказала:

– Гэта святое для мяне месца. Гэта – Радзіма. І не бывае радзімаў маленькіх, бо хто скажа – дзе знаходзіцца тая мяжа, за якой пачынаюцца вялікія радзімы? Тут жылі мае продкі. Тут нарадзіла мяне і песціла мама. Тут на руках у таты я зразумела, што такое надзейнасць. Тут нашыя вуліцы на кожны Вялікдзень, нягледзячы на ўсе прапаганды і забароны, былі ў чырвоных плямах ад шкарлупінаў велікодных яек. Тут з сёстрамі Жэняй і Томай вучыліся мы разуменню і сяброўству.

Даволі бесклапотнае дзяцінства і добрая палова юнацтва запамніліся мне зіхоткімі снягамі, блакітнай лыжнёй і трамплінамі чыгуначнага насыпу, чорнымі парэчкамі і сонечнымі рамонкамі на другім беразе нашай Бярэзіны, рыбалкай і палываннем з татам, паходамі па грыбы-ягады і дзіцячымі гульнямі на пыльнай ціхай вуліцы. Ашчаджаючы нашыя душы, тата не жадаў расказаць дома пра вайну, якую ён закончыў у Вене,

а мы тым часам расчышчалі пакінутыя вайной бліндажы непадалёк ад нашага ляснага вакзала. Да гэтага часу ўсміхаюся, прыгадваючы трапны гумар дзедка Гаўрылы і далікатнасць незвычайна прыгожай бабулі Спепаніды, і, вядома ж, бабулю Любу – танюсенькую, але з такой шырокай душой, што здавалася, яна займала ўпоперак усю вуліцу, калі ішла да нас з пачастункамі. Гэтыя

**Царква Нараджэння
Хрыстова**

гады былі напоўненыя нават шчаслівым няведаннем таго, як загінуў невядомы мне дзед Рыгор. Пра тое даведалася я толькі ў мінулым годзе, калі мой пляменнік Эдзік знайшоў імя свайго прадзеда ў Кнізе Памяці ахвяраў бальшавіцкага тэрору Кемераўскай вобласці.

Тое, што дало мне Ялізава, стала своеасаблівай мерай, крытэрыем у маім далейшым жыцці. Калі мы з сябрамі хадзілі да гары Вялухі на Алтаі, я пазнавала ў горных алтайскіх лугах (дзе травы былі вышэйшымі ад нас, а птушкі выляталі прама з-пад ног) лугавіну па дарозе з Ялізава ў Шэйпічы. Калі пашчасціла пабыць у Індыі па запрашэнні Духоўнага ўніверсітэта

Брахма Кумарыс, на заключнай сустрэчы я заявіла, што адчувала сябе там акурат так, як некалі ў шчырым бацькоўскім доме. Праўда, індусы зразумелі з перакладу гэта па-свойму – як Дом Бога Айца. Можна быць, мы і павінны будаваць свой дом на Зямлі па самым высокім вобразе і падабенстве. У Непале, углядаючыся ў абліччы такіх

таму група беларускіх пісьменнікаў праязджала праз Ялізава, яны дзівіліся на нашыя мясціны і не маглі ўтрымацца, каб не паблукцаць па наваколлі.

Тым, хто стаіць на пачатку свайго самастойнага шляху, жадаю пранесці праз усё жыццё пачуццё высокай уласнай годнасці, гонар за

Л. Паўлікава

Ялізава: з вышыні птушынага палёту

далёкіх ад нас насельнікаў Гімалаяў, я раптам выразна бачыла характэрныя рысы нашага суседа Грынйвецкага, або маёй хроснай маці Марыі, ці першай настаўніцы Леаніды Ігнацьеўны, ці яшчэ Дыбаля, дзядзькі Лявона, Корсака... За любымі старажытнымі мурамі мне заўсёды ўяўляўся наш Свіслацкі замак.

Як ні здзіўна, але тыя ўрокі малявання, што давала нам Ніна Мікалаеўна Мулярт, наша класная кіраўніца і выкладчыца беларускай мовы і літаратуры, і сёння часам клічуць на мастацкія выставы, а тое і самой узяць у рукі пэндзаль.

Нельга навучыць усяму нават і за дзесяць-пятнаццаць гадоў. Але можна навучыць быць адкрытым ведам. Чалавек вучыцца ўсё жыццё, інакш яго жыццё застывае нападобе шкляннага вырабу. Такое жыццё, як і шклянную цапку, вельмі лёгка разбіць. Свет не стаіць на месцы, усё ў ім трапяткое, зіхоткае, рухлівае, як любоў да маёй Радзімы, майго Ялізава, у маім сэрцы. Я кожны год (а тое і некалькі разоў) бываю ў родных мясцінах. Мой муж Валеры, які быў тут неаднойчы, зрабіўся ледзь што не большым патрыятам яго, чым я. Калі гадоў семнаццаць

сваю пракаветную зямлю, за сваіх волатаў-продкаў, моц, розум, дыпламатычны здольнасці і майстэрства якіх дазвалялі захоўваць незалежнасць нават у часы мангола-татарскага нашэсця. І дадам – верце ў сябе, у сваё прызначэнне, сваю выключнасць. Не думайце, што нехта разумнейшы за вас, што нейкая навука недасягальная для вашых здольнасцей. Вы глядзіце з пазіцыі сябе сягонняшняга, але заўтра вы маеце магчымасць паглядзець на сябе і свае праблемы зверху. У вас ёсць усё, каб дасягнуць таго, на што вы сёння дзівіцеся, або чаму зайздросціце. Проста працуйце. І ні з кім не змагайцеся, апроч саміх сябе. Не ганьбіце сябе і не дакарайце – пераступіце праз цемру ў сабе і не губляйце часу, ідзіце далей – да святла. Калі нешта не атрымаецца – шукайце свае памылкі, нават калі відавочна, што вінаваты нехта іншы. Ускладаючы віну на іншага, вы робіцеся залежным ад яго. Я жадаю вам незалежнасці. Толькі так можна зрабіцца гаспадаром свайго жыцця.

*Ніна САКАВА,
настаўніца Ялізаўскай СШ*

Май

8 – Ганчароў Мікола (Мікалай Іванавіч; 1934, Віцеб. р-н – 1991), графік, мастацтвазнавец, пісьменнік – 75 гадоў з дня нараджэння.

9 – Асецкі Людвіг Пятровіч (1929, Бабр. р-н – 2005), графік, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

10 – Бяганская Галіна Аляксандраўна (1934, Мінск), заслужаны архітэктар Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Глебаў (сапр. Сарокін) Глеб Паўлавіч (1899–1967), актёр, народны артыст Беларусі і СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1941, 1948) – 110 гадоў з дня нараджэння.

15 – Музей старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі (Мінск; 1979) – 30 гадоў з часу адкрыцця.

16 – «Тарас на Парнасе», беларуская паэма (1889) – 110 гадоў з часу першай публікацыі ў газеце «Мінский листок».

20 – Алексютовіч Канстанцін Андрэевіч (1884, Пухав. р-н – 1943), балетмайстар, педагог, выканаўца народных, класічных і характарных танцаў – 125 гадоў з дня нараджэння.

21 – Чуркін Мікалай Мікалаевіч (1869–1964), кампазітар, фалькларыст, адзін з заснавальнікаў беларускай прафесійнай музыкі, народны артыст Беларусі – 140 гадоў з дня нараджэння.

25 – Барткевіч Леанід Леанідавіч (1949, Мінск), эстрадны спявак, заслужаны артыст Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

28 – Шумілінскі гісторыка-краязнаўчы музей (1984) – 25 гадоў з часу заснавання.

Дваровы воўк

Некалькі гадоў таму егер рэспубліканскага таварыства паляўнічых і рыбалоў Анатоля Шушкевіч, жыхар вёскі Сорагі, у час паездкі па Любаншчыне ў вёсцы Пад'ямінец сустрэўся з яе жыхаром, які прынёс з лесу сямёра ваўчанят. Аднаго з іх, самца, Анатоля купіў і даў яму мянушку «Вова». Вярнуўшыся дадому, змайстраваў у двары будку, надзеў ваўчаню ашыўнік і прывязаў да шнура, даўжынёй метраў пяць, каб звярок мог прагульвацца. Спярша карміў

рэшткамі хатняй ежы, а пасля на размешчанай непадалёку зверферме па вырошчванні пясцоў браў тушкі пасля зняцця меху.

Цягам часу з таго ваўчаняці памерам з хатняга коціка вырас звер ростам з дваровага сабаку, які, дарэчы, месціўся ў другой будцы. Яны паміж сабой сябравалі, ні адзін з іх не выдаваў вяржасці ці гневу. Але калі ў двор часам забягаў з вуліцы чужы сабака, воўк ашчэрваў клькі і ўрчэў.

Праз сем гадоў пясцовую зверферму закрылі, і карміць звер

не было чым. Выпусціў яго на волю Анатоля не вырашыўся, бо разумеў, што воўк ужо не ўвальеца ў сваё асяроддзе, і хутка стане ахвярай выпадковага паляўнічага. І ён вырашыў застрэліць яго сам, хоць было і шкада – прывык да зверга, які нават лашчыўся да гаспадара, калі той праходзіў побач.

На днях я патэлефанаваў Анатолю. Ён расказаў, што пасля распаду таварыства паляўнічых і рыбалоў два гады таму ўжо не працуе егерам. А па тым дваровым воўку туга засталася...

Міхась Тычына,
г. Слуцк

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 17

Уздоўж. 5. Евангелле. 6. Знак. 7. Ляск. 9. Анонс. 10. Куляшоў. 12. Полацкі. 14. Кміта. 19. Адвакат. 20. Ураднік. 21. Міколка. 22. Квартал. 25. Гарун. 30. Арбалет. 31. Глінскі. 32. Конан. 33. Ідыш. 34. Узда. 35. Інтанцыя.

Упоперак. 1. Педагог. 2. Антонім. 3. Мецэнат. 4. Семьянон. 6. Заяц. 8. Край. 11. Уладзімір. 13. Калінавіч. 15. Школа. 16. Атрад. 17. Руцкі. 18. Тарас. 23. Маці. 24. Гедымін. 26. «Апостал». 27. Ураджай. 28. Блізняк. 29. Янка.

Юр'еўскі абрад у выкананні вучняў
Высокаўскай школы Камянецкага раёна

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ІВАНКА ПРАСТАЧОК – персанаж беларускай народнай чарадзейнай казкі. Да 30 гадоў быў маленькім і слабым, пакуль чарадзейная музыка трох старцаў не ператварыла яго ў мудрага і смелага змагагра за народнае шчасце. Зрабіў дудку-весялушку, якая гуртавала людзей і несла праўду, клікала на барацьбу са Змеям і ягонымі слугамі, якія «ўсё к сабе грабуць, а з мужыкоў шкуру дзяржучы». У алегарычнай форме ў казцы раскрываецца вялікая сіла вызваленчых ідэяў, што здольныя аб'яднаць і павесці людзей на барацьбу.

Казка пра Іванку Прастачка ўпершыню запісаная А.К. Сержпутоўскім ад казачніка Рэдкага і надрукаваная ў зборніку «Казкі і апавяданні белару-

саў-палешукоў» (1911). Літаратурную апрацоўку рабілі Э. Валасевіч і А. Якімовіч.

ІВАЦЭВІЧЫ – горад, раённы цэнтр, на правым беразе р. Грыўда, за 136 км ад Брэста.

Паселішча існавала ў XIII–XV стст.; у пісьмовых крыніцах упершыню ўпамінаецца ў акце Літоўскай метрыкі аб перадачы гарадзенскім кушом за даўгі маёнтка Івацэвічы, уладання Юндзілаў (1519). Сярод уладальнікаў – Юндзілы, Сапегі, Халецкія ды інш. Прыкладна ў 1750 г. пабудаваны мураваны касцёл Узвіжання Святога Крыжа, які ў 1866 г. перададзены пад праваслаўную царкву, а ў 1922 г. вернуты каталікам.

У 2-й пал. XVI ст. – вёска ў Слоніміскім павеце ВКЛ. З 1795 г. – у складзе Расійскай імперыі. Вырасла ў сувязі з пабудоваю чыгункі Масква–Брэст (1871). У 1921–1939 гг. – у Косаўскім павеце Польшчы. З 1939 г. у складзе БССР. У Вялікую Айчынную вайну з 26 чэрвеня 1941 г. па 12 ліпеня 1944 г. акупаваная нямецка-фашысцкімі захопнікамі. З 1947 г. гарадскі пасёлак, цэнтр раёна. У 1962–1965 гг. – у Бярозаўскім раёне. 28 мая 1966 г. нададзены статус горада.

Пераважае 2–5-павярховая забудова. На брацкай магіле 102 савецкіх воінаў і на брацкай магіле 60 савецкіх воінаў і партызанаў усталяваныя помнікі. На шашы каля горада ўсталяваны помнік піянеру-герою М. Гойшыку (падрыўніку партызанскай брыгады, які з мінаю кінуўся пад эшалон з танкамі, гарматамі і жывой сілай ворага), абеліск на месцы пакарання ня-

мецка-фашысцкімі захопнікамі партызанскага сувязнога В. Ключыко, крятара Яглевіцкай падпольнай камсамольскай арганізацыі. У райцэнтры створаны музей імя М. Гойшыка.

Пры раённым Доме культуры працуе Івацэвіцкі народны духавы аркестр, створаны ў 1956 г.; з 1977 г. мае званне народнага. У 1993 г. заснаваны Івацэвіцкі краязнаўчы музей.

ІВАШКА МЯДЗВЕДЖАЕ ВУШКА, Іван Мядзведжы сын, Медзвядзюк – персанаж усход-

неславянскіх народных чарадзейных казак (сустрэкаецца таксама ў украінскім і рускім фальклоры). Юнак-асілак, які нараджаецца ад мядзведзя, валодае магутнай сілай, яшчэ большай, чым ягоны памочнік – сустрачны асілкі Вярнідуб і Вярнігара. Большасці казак пра яго ўласціва вострая сацыяльная накіраванасць – асілак змагаецца з царом, панам або папам і перамагае іх. У беларускіх казках гэты герой нярэдка надзелены фантастычнымі гіпербалізаванымі рысамі.

ІВЯНЕЦ – гарадскі пасёлак у Валожынскім раёне (мясцовая назва Івенец), на р. Волме. За 31 км ад

Валожына, 40 км ад чыгуначнай станцыі Койданава.

Вядомы з XIV ст. у ВКЛ. З 1793 г. – цэнтр воласці Мінскага павета ў Расійскай імперыі, мястэчка – рэгіянальны цэнтр ганчарства. У 1921–1939 гг. – у складзе Польшчы. З 1939 г. – у БССР. З чэрвеня 1941 па 6 ліпеня 1944 г. акупаваны нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

У паселішчы ёсць абеліск на брацкай магіле савецкіх воінаў і партызанаў, помнік на брацкай магіле мірных жыхароў, расстраляных нямецка-фашысцкімі акупантамі. Захаваліся помнікі архітэктуры: Івянецкі кляштар і касцёл францысканцаў пач. XVIII ст. (пабудаваны пад кіраўніцтвам мясцовага майстра А. Чаховіча) і Аляксееўскі касцёл (пабудаваны з цэглы ў 1905–1907 гг. у стылі неаготыка па фундацыі Э. Каверскага). Дзейнічае музей народных промыслаў з адмысловай экспазіцыяй па гісторыі ганчарства.

За 12 км ад гарпасёлка на хутары Дзяржынава нарадзіўся наркам унутраных спраў Савецкай Расіі і стваральнік ВЧК Ф.Э. Дзяржынскі, якому тут створаны музей.

Івянецкі касцёл і кляштар францысканцаў

Івацэвічы, Кірылаўская царква